

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Nogle Samtidige

Citation: Brandes, Georg: "Nogle Samtidige", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 495. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes13tom-shoot-workid57614/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

NOGLE SAMTIDIGE

P. F. RIST

(1889—92)

I

En Rekrut fra Fire og Treds er Titelen paa en navnløs Bog, hvis ubekendte Forfatter ved dette ene Bind har erhvervet sig en fremragende Plads i den danske Literatur. Der er ikke skrevet noget bedre og fyldigere om Krigen 1864. Hvad her er ydet er paa den ene Side en Attenaarigs Sjælehistorie, saa godt fortalt, at den knap er givet saa godt i nogen dansk Roman, paa den anden Side — afspejlet i Ynglingens Bevidsthed — Opholdet i det belejrede Fredericia, Rejsen gennem Fyen og den sidste Uge ved Dybbøl. Bogen bevæger sig fra Feltlivets halvt idylliske Kedsomhed til Beskydningens og Stormens Rædsel, men saaledes at man har Følelsen af ubetinget Sanddrøhed og Ægthed i Gengivelsen, skønt Alt er Liv. Man læser med en Spænding, som kendte man ikke forud Afgørelsen.

Her er en Vrimmel af skarpt opfattede Skikkelser, alle meget danske, fængslende ved det Lune, de besidder, eller ved det Lune, hvormed deres Enfold er skildret; og en Rigdom af Kendsgerninger, smaa paalideligt iagttagne Fakta, medens der aldrig savnes Belysning eller Stemning. Her er meget, som vækker Medfølelse, og meget, som vækker Harm; men Forfatteren selv tager aldrig Parti, og hans Bog er ikke skrevet saadan, at noget Parti kan tage den til Indtægt.

Bogen er saaledes komponeret: Dens første Halvdel skildrer i syv større Afsnit den unge Officersaspirants Oplevelser under den fredelige Tjeneste i det belejrede Fredericia og under Kørselen

gennem Fyen; den anden Halvdel i tretten korte Afsnit hans Ophold i Dybbøl-Skanserne under Fjendens Ild, Stormen og de Saaredes Overførelse til Kjøbenhavn.

At gøre den første Afdeling livfuld og underholdende, var vanskeligst, og heri røber sig derfor klarest Forfatterens Kunst. Med det ugunstigste Stof: ensformigt Liv, stadig Spænding, Forventning, Skuffelse, mekanisk udført daglig Vagttjeneste har han formaaet at vække og vedligeholde en levende Interesse.

Han har forstaaet at sætte sig helt tilbage i sin Følemaade for 25 Aar siden. Medens andre Fortællere om Krigens Dage optræder i Felten som allerede modne Mænd, har denne Forfatter i sin Hovedperson givet os Ynglingens Troskyldighed, nu og da lidt vel meget understreget, men sandsynligt og tydeligt. Saadan saa dengang en ung begejstret Fædrelandsforsvarer ud; saaledes saa han paa Forholdene under Krigen, før han fik Erfaring om, hvori de bestod, og saaledes tildannedes han efterhaanden til at udfylde sin Plads. Vi ser ham med hans Barnlighed, for hvilken Alt, som hænder, er et Æventyr, med hans Forlegenhed, der stiger, alt som han opdager, hvor unyttig og overflødig han af sine Foresatte anses for at være, med hans Følelse af Forladthed og Taknemmelighed for Velvilje, med hans Forfængelighed og Hang til at tage sig ud, med hans upraktiske Bravur og en enkelt Gang med hans nervøse Frygtsomhed og Angst for at vise sig bange, endelig med hans ungdommeligt sværmeriske Syn paa Mennesker og Fædreland.

Naar Kaptajn Dinesen har fortalt sine Krigserindringer, er det altid Officeren, vi følger, den fødte Officer, som tilmed elsker Krigen for dens egen Skyld. Hans Helt har Krudt i Blodet, taktiske Anlæg, militær Indsigt, er rask og dristig og stiller ikke sit Lys under en Skæppe. Den unge Officerslærling, hvis Hændelser her drager os forbi, er helt igennem Menneske. Maaske udvikler han sig til en forfaren Officer; men ikke derpaa er Vægten lagt; ene og alene paa det Grundmenneskelige i ham. Og Forfatteren har meget dygtigt og rigtigt stillet sig over ham og udenfor ham, idet han tegner de øvrige optrædende Personer som i Regelen staaende over Ynglingens Kritik. De rejser sig alle levende for Læseren, Noget, som i høj Grad fremmes ved Forfatterens Evne til at gengive hver Enkelts Særmaal, hvad enten den er Mundart eller personlig Kjøbenhavnertil eller grundtvigsk Kraftsprog.

Og som sproglige Vendinger og personlig Udtryksmaade har fæstnet sig i Forfatterens Erindring, saaledes og med endnu større Sikkerhed Lokalteter og Landskaber med deres Lys og Luft og Lugt. Han kan give et Billede af en Gade eller et Rum, som ingen Digter kunde give bedre. Ganske mesterligt er saaledes Bogens første Kapitel, Gadeoptrin og Interiører fra det belejrede Frederits. Og ligesaa levende og malende er i syvende Kapitel et Ophold under Kørselen gennem Fyen nedenfor Kirkebakken i en stor Landsby, hvor en ung Officersrue, Bogens eneste kvindelige Figur, er tegnet med en egen fin Ynde. Ualmindelig er endelig den Kunst, hvormed i fjortende Kapitel de utallige bragende, brølende, hylende, hvinende og skurende Lyd er gengivne, som i Forening dannede den Helvedesmusik, der gik forud for Stormen paa Dybbøl Skanser.

De vigtigste Personer i Bogens Karaktergalleri er en ung Grundtvigianer, Løjtnant Sander, i hvem Forfatteren har legemliggjort den egenlig nationale Opfattelse af Krigen med dens stærke Begejstring, ringe Virkelighedssans og mange Talemaader; dernæst en ægte københavnsk Løjtnant, godt Hoved, overlegen, drillekær, spydig, virkelig vittig og netop som man i Tredserne var det, endelig Kompagnichefen, en forstandig, tapper Mand, elskværdig indtil Ømhed, en Fader for sine Folk, der, som iøvrigt de fleste andre Officerer, ingenlunde tror paa Fædrelandets Blandværk. Han lever ganske i Haabet om at gense sin Hustru og sit Barn, et Haab, som Kuglerne ved Dybbøl gør til Intet. Og saa er der desuden en Mængde menige Soldater, skildrede med et indtrængende Kendskab til den Forandring, der foregaar med den danske Bonde og Haandværker, naar han bliver Soldat, og til den Side af hans Væsen, der forbliver uforandret.

Den hele Bog vil paa Læseren virke som Virkelighedsgengivelse. For Kritikeren har imidlertid det Spørgsmaal Interesse, hvor Skillelinjen her er at drage mellem Fantasi og Virkelighed.

Han vil, for at finde den, særlig agte paa de Steder, som øjensynligt er komponerede. Der er da først et og andet, som virker lavet. Jeg tror ikke paa den Replik, som, medens Granaterne springer, er lagt en stakkels Reservesoldat med Uldtrøje og Træsko i Munden: «Hvor skidt dæ' æ' her, will'et dow vær' møje værr' it' at vær' her.» Saamegen Idealisme ved en saadan Lejlighed er usandsynlig hos en Forglemmigej. Den svarer til

dette andet altfor idealistiske Træk, at af Raaheden i Ord, af de utroligt uanstændige Viser, som Soldater i Regelen synger, er ikke engang en Antydning bevaret. Det udvisker afgjort Virkelighedspræget. — Der er dernæst et og andet, som tydeligt nok er sat ind ved sin Kunst. Saaledes v. Kadens ypperligt virkende Repetition af den engelske Remse, som Reinhardt plejede at øve sig paa, da v. Kaden staar ved dennes Lig: *«Is our old friend here, no he is not here, but we are here osv.»*

Der er fremdeles Steder, hvor Forfatteren frit har givet Fantasien Tøjler for at opnaa en større kunstnerisk Virkning, saaledes det Sted, hvor Felix, da han under Granatilden bringer sin Melding, først paa Henvæjen ser Liget af en Hest, halvt bedækket med Jord, hvis Øjne hænger blaa og brustne ud af et Hoved uden Underkæbe — senere paa Hjemvejen, da Mørket er faldet paa og Granaterne springer om ham, har en Følelse, idet han løber, som om Døden var i Hælene paa ham, Døden «med udhængende farveløse Øjne som den døde Hest».

Stærkest har man Fornemmelsen af denne Forfatterens fri kunstneriske Fantasiivirksomhed paa det Sted, hvor Bogen kulminerer med Dybbøls Fald. Først ser vi den tykke hvidgraa Sky af Damp over Dybbølbanke, saa følger Buldret af de Tusinder af Geværskuds dumpe Knald; saa følger paa Dronet Skrig og Hvin og rasende Hyl — «saa overdøvedes alt af en selsom, ubyggelig Lyd, der fik Hjertet til at stivne af Rædsel og klynke af Angst — en Dødsralle, som af et helt Folk, der rallede i Dødskamp».

Denne Lyd har ikke Heltens ydre Høresans, men Forfatterens indre Øre hørt.

Bogen er da efter al Sandsynlighed et af Virkeligheds-erindringer ganske frit komponeret Kunstværk. Af og til, som ved Kompagnichefens og den store Fløjmands Skikkelser og Skæbner, har man det afgjorte Indtryk, at denne Skikkelse og denne Skæbne ogsaa i Virkeligheden hørte sammen. Ved andre Figurer, som Sanders og hans Frues for Eksempel, staar Muligheden sahen til den Antagelse, at disse Personer og disse Skæbner har fundet hinanden for at bibringe Læseren det kraftige Indtryk af, hvad Krig i Almindelighed er, og hvad særlig hin danske Krig vilde sige, ført som den blev, idet man blev staaende, hvor man burde være gaaet, og gik, hvor man burde være blevet.

Denne Bog er en stilfærdig Bog — stedse stilfærdigere jo mere lærende dens Æmne bliver. Den er helt igennem simpel, omhyggeligt anlagt, ædru og gennemsigtigt skrevet, uden et eneste Stæk af Raskhed eller Flothed, uden urolig Kvikhed som uden Trivialitet; den har Ægthedens Kendemærke.

II

Soldater, der er fulgt i Aaret 1890, styrker sin Forfatters Ry og gør ham al Ære. Det er en Samling større og mindre Fortællinger, to i gammel Stil fra Aarhundredeskiftet, fire fra vore Dage.

Den virker nyt allerede ved sit Stof. Ingen Forfatter af Værdi hertilands har kendt den militære Stand tilgavns og havt det Menneske, der stikker i Soldaten, kær som denne. Ogsaa i Behandlingsmaaden er der noget nyt. En egen diskret Forening af historisk Sans og Iagttagelsesgave har affødt en klar og simpel Stil, en ganske ejendommelig, dæmpet Tone.

Det er overordenligt som denne Forfatter *husker*. Og hans Hukommelse er lige god overfor Bøger og overfor virkeligt Liv. Han har et saa tydeligt Indtryk af Sprogtonen fra Frederik den Sjettes Dage, at han indtil det Skuffende kan skrive den efter, og han erindrer med punktlig Nøjagtighed moderne Soldaters og Pigers Ytringsmaade. Hans *Officersfruens Dagbog* og *Lille Jens* er to ulastelige Kunstværker, smaa, men kostelige som Perler.

Omtrent samtidigt optraadte Rist og Dinesen, hvem det ligger nær at sammenligne med ham. Det er begge Mænd af moden Alder, begge med Officerserindringer. Iøvrigt som Personer i høj Grad uensartede. Dinesen er snaksom, aabenhjertig, aabnemundet, veltalende, højt talende, uordenlig, en udmærket Naturkender, ingen Sjælekender, altid optrædende i eget Navn. Rist er Kunstner, behersket, tilbageholdende, stilfærdig, meget tænkende, en fin Sjælekender, taler aldrig i eget Navn.

Ikke desmindre kan man uden altfor stor Møje trænge ind i hans Væsen. Han er af Natur hvad man kunde kalde en *Sympatetiker*. Satiriker er han ikke. Hans dybeste Hang er maaske Hang til at ytre Beundring og Medfølelse. Man sporer det paa de med Møje tilbagetrængte Udbrud af personlig Varme eller

Beundring i Stilen. Han ser overalt det Gode, enten i Skikkelse af det Kraftfulde og Naturlige, eller af det Værdige og Stolte, eller af det Kønne og Brave, med levende Fornøjelse og Samhu; han kan med Finhed og Skarphed gengive det i gammeldags saa godt som i moderne Klædebon; men han kan og vil ikke gengive andet end det.

III

I Rist's tredje skønlitterære Bog *Efter Dybbøl* har man øjensynligt et Stykke let omdigtet Selvbiografi fra det samme Tidsrum, som *Rekrutten* behandlede. Hist var det de store offentlige Begivenheder, som afgav Hovedinteressen ved Heltens Forhold til dem. Her er Alt mere privat, intimt og personligt. Derfor er det ogsaa Kvinder, der er Forgrundsfigurerne her, den unge, livsglade, uskyldigt kokette Kaptajnsfrue, for hvem Krigen er en forønsket Lejlighed til muntre Oplevelser, den sørgende Jomfru-Enke, Fru Sander, der dulmer sin Sorg over den Elskedes Død ved at pleje hans saarede Kammerater, og den faldne Reinhardts ulykkelige efterladte Elskerinde, der under de sørgeligste Forhold venter sin Nedkomst, og som lader os opleve Dybbøldagene endnu en Gang i de udmærket opfundne eller eftergjorte Breve fra Reinhardt til hende, som hun lader Forfatteren læse. Der er en meget fin og næsten ikke betonet Modsetning mellem Reinhardts stakkels Marie, der er Moder uden at være Hustru, og den tapre Lise Sander, der er Hustru uden i Virkeligheden at have været gift, og som nu tager sig af den Forladte og hendes Barn.

Bogens ikke ringe Svagheit er den, at den næsten slet ikke er komponeret. Der er ingen anden ret Sammenhæng i den end den, som udgøres af den biografiske Traad. Det er Heltens Oplevelser altsammen, men de udgør en Bog uden kunstnerisk *Crescendo* og *Diminuendo*. Det er med andre Ord en lille Samling af Kabinetmalerier, der ikke har stort med hinanden at gøre, og de forbindes nu og da ved en Smule Fyld. Epilogen dannes af Reinhardts Breve, som udgør et lille Hele for sig. Hovedpartiet af Bogen optages af Felix's ungdommelige Forelskelse i Kitty, den unge Kaptajnsfrue, hvis Aasyn er det afgjort frem-

herskende. Hun er malt med fin Kunst, udført let og skelmisk under sin søgende og aldrig kædne, kammeratlige og dog altid overlegne Frierleg med den store Dreng af en nybagt Løjtnant at være, der kun kan tænke paa hende og for hvem hun bliver alle Begivenheders Midtpunkt. Ganske overordenlig ved sin Styrke i Beskrivelsen er en Rejse i Postvogn, som de to Unge foretager sammen. Man læse disse Linjer:

Felix faldt hen i en Døs; han saa og hørte kun halvt; Vognen raslede og Glasset klirrede i Vinduene; Hestenes Hove knaldede i den haarde Vej; Kusken snakkede med en Passager paa Bukken og hyppede paa Hestene. Saa rumlede de med stor Larm ind i Rejsestalde, hvor Karle med Træsko kom løbende paa Brosten med Lygter, der flyttede sorte Skygger af Bjælker og Spiltouge om paa Væggen og op i Taget, og der stod en skarp Lugt af Hestegødning ind i Vognen. Stemmerne lød højt derinde med Spørgsmaal og Svar, Passagererne vaagnede, strakte og skuttede sig, steg ud eller blev siddende og sukke højt. Der blev postet med en pibende Pumpestang, og der blev slæbt Spande med Vand til Hestene, som dampede, saa Lygtens Skin blev ganske rød. De Rejsende spurgte Karlene, om Diligencen var langt forude, hvad Klokken var, om det regnede osv. osv. — og det gik videre ud af Rejsestalde, forbi Træer, Huse, Kirker, videre ad den uendelige Vej, raslende, klirrende, rumlende, og de sank allesammen hen i et Øjeblikks Søvn for at fare op, naar de dundrede over Brosten, og for at lytte efter Hestenes Hovslag og Kuskers Hyp.

Dog Bogens Perle er sikkert den vemodigt-burleske Skildring af Als's Erobring, som troskyldigt gives Kammeraterne af en lille Soldat, der har været med. Den gives paa søgte, bredt Sjællandsk. Det er ikke mere end en fem, seks Blade, men der er som Gengivelse af en dansk Bonde-Soldats Synsmaade og Opfattelse aldrig gjort noget saa Ypperligt i vort Sprog, og Stilen er af den udadtiligste Nøjagtighed og Finhed. Blichers smaa jyske Historier i *E Bindstoav* er det Eneste, som er i Rang dermed. Disse Blade burde gaa over i en Autologi.

Rist er den eneste danske Forfatter, der i de senere Aar har haft stort og afgjort Held med sine Bøger. Han vandt med ét Slag Læseverdenens Yndest, og hvad mere mærkeligt er, han fortjente den Almenyndest, han vandt. *Rekratten fra 64* røbede et paa en Gang ganske frisk og ganske modent Fortællertalent, en elskværdigt tilbageholdende Personlighed og en Blanding af Jagttagelsesevne, Skemt og Lyrik, der særligt tiltaler det danske Sindelag. *Soldater* viste hans Talent fra en ny Side, lagde

hans Evne til stilistisk at eftergøre svundne Tiders Tale- og Skriveformer for Dagen og strejfede i Novelletten nu og da ind paa et Omraade, der ikke ligger Kiellands fjernt.

Efter *Dybbøl* vil fastholde og udvide den Læsekres, de tidligere Bøger har vundet.

PETER NANSEN

(1893)

Julies Dagbog

Først naar man læser *Julies Dagbog* i Sammenhæng, faar man Indtryk af Skriftets fortræffelige Komposition og derigennem af Nansens samvittighedsfulde Kunst. Da man lærte Bogen at kende som Føljeton, var det nødvendigvis Enkelthederne, som bed sig fast. Nu opdager man, at man har et virkeligt lille Kunstværk for sig.

Den valgte Form — Dagbogsoptegnelser og Breve — er gammel og bekvem for en Forfatter. Den har i dette Tilfælde en stor Vanskelighed og Mangel, som man maa se bort over, ifald man vil have Nydelse af Bogen. En tyveaarig Pige skriver ikke dette klare, smukke, fuldstændigt literære, Sprog, et Sprog, hvori der engang imellem er en indtil Manierethed udpræget Stil. Det hedder hos Paul Heyse:

Sig mig, Elskte, hvad er Stil?
 høj, lav, ren — forklar mig Tingen!
 — Stil, mit Barn, har din Profil,
 Gudskelov har dine Breve ingen.

Det kan Hr. Alfred Mørch umuligt svare Frk. Julie Magens. Hun har en Fremstillingsform, som falder sammen med Nansens egen, gennemsigtig og fast, uden Famlen efter Ord, rig paa træffende Billeder, uden Perspektiv og uden synderlig Dybde. Den er helt igennem Bevidsthed, derved mindre egnet til Organ for en ganske ung Pige, i hvem der er saa meget ubevidst.

Man maa straks fra først af gaa ind paa Bogens Vedtægt. Stilen, Frk. Julie betjener sig af, maa betragtes som Verset i den Talendes eller Ariens i den Syngendes Mund paa Teatret. Dette forestiller daglig Tale.

Ganske kommer man dog ikke ud over Vanskeligheden ved denne Imødekommenhed en Gang for alle. Ti nu og da er Julie virkelig naiv, ja barnagtig. Saaledes hvor hun har de ypperlige Ord: «Jeg er glad over at jeg er bleven tyve Aar. For saa har jeg kendt ham i to Aar, baade den Gang jeg var nitten Aar og nu, da jeg er tyve.» — Hun har paa dette Tidspunkt kendt ham to Maaneder ialt. Her strider Følelsens Barnlighed mod Stilens Sikkerhed ellers.

At Stilen nu er udviklet, vil selvfølgelig ikke sige, at den i og for sig er unaturlig. Tvertimod, dens overordenlige Naturalighed er et af Bogens store Fortrin. Den afspejler simpelthen hvad den unge Pige har følt og tænkt, skarpere og klarere end hun selv vilde kunne udtrykke det. Dog er der enkelte Pietter. Der findes nemlig et Skær, som Nansens Menneskefremstilling og Kunst i uheldige Øjeblikke kan komme til at strejfe. Det er det Sirligt-søgte, der en enkelt Gang kan klinge affekteret, en enkelt Gang plat.

Det lyder lidt plat, naar Mørch svarer Julie: «Min egen lille Pige, den Smule, vi har *depenseret* sammen, gør desværre hverken fra eller til». Men naar Julie skriver: «Ikke havde jeg mere Feber, da jeg skulde til mit første Bal i lang Kjole», og naar Mørch med samme Kierkegaardske Vending bemærker: «Ikke behøver jeg at fortælle Dig at jeg elsker Dig» — saa staar vi ved det Sirligt-søgte i dets pynteligste Skikkelse. Underligt at Nansen, der ellers er saa sikker i sin Jævnhed, kan lade en ung Naturalighed som Julie nu og da udtrykke sig som en Molière'sk *précieuse*. Hun skriver f. Eks.: «Lyve er et grimt Ord, men Meningen er smuk. Hvad andet er det Solen gør, naar den, gemt bag en Sky, lyster en venlig Straale ned til Violen ved Markvejen?» Ogsaa Mørch er af Forfatteren ment som en ganske uaffekteret Personlighed, uhøjtidelig, ærlig. Ikke desmindre skriver han, da Julie efter Bruddet beder ham beholde hende paa hvad som helst Vilkaar: «Min egen Ven, min Sjæls yndigste Minde og Veninde, jeg sørged over dit Brev som over en Vandalisme, som over et af unænsomme Hænder skændet Kunstværk». Naar han endda var en Gavtyv, den sirlige Fyr, men han er ikke

ment saadan, saalidt som da han giver Julie den sidste Olie med Vendingen «vi vil begge mindes vor Kærlighed som en skøn og dejlig Oplevelse». Han er ingen Gaviyv, men en «skøn og dejlig» Fyr.

Naar man har faaet disse faa stilistiske Indvendinger fra Haanden, er der kun tilbage, at bede Læseren agte paa, hvor saare godt Alt i denne Bog er gjort. Den er saa levende, saa fuld af Livets egen Flamme, at den vil brænde sig igennem de andre Bøger, der udkommer i Efteraaret og med hvilke man maaske vil forsøge at dække den til. Der er et stærkt og ungt Liv i den; den vil derfor vise sig sejlivet og sent forældes.

Bogens kunstneriske Styrke er paa den ene Side den omhyggelige, alsidige Motivering, paa den anden Side Udførelsens Skønhed. Nansen har tidligere skitseret forskellige Kvindetyper: den lille Borgerpige Mille, der «knuselsker» Russen og tager Kapellanen, den vakre Sypige Malle, der elsker Kyllingesteg med Banko og sin Student, den muntre og smukke Kjøbenhavnerkokette Fru Nancy, der saa regelmæssigt besøger sin Faster i Sygehjemmet. Julie Magens er ingen Skitse, men et med kærlig Agtpaaivenhed udført Mindesmærke over en vis Type af ganske unge Piger i vore Dages Kjøbenhavn.

I Hjemmet er Faderen og Moderen, som saa hyppigt, to Partier. Julie har Ungdommens ukærlige Afsky for Faderen; elsker derimod Moderen, som altid har været ulykkelig i sit Ægteskab, og i hvis Fortid der findes et uigennemsigtigt Slør, som Datteren egenmægtigt tager i Arv efter hende. Hjemmet er øde og tomt, koldt og tavst. Julie er lutter Længsel efter Livet. Et Ægteskab med den skikkelige Fætter Erik staar hende aabent; men Udsigten dertil slukker ikke Længslernes Brand.

Nu strejfer Billedet af hemmelig Erotik hendes stille Tilværelse. Overfor hende bor en ung Mand, der er som den Skygge, hendes Drømmeprins kaster, før han selv optræder i hendes Livs Roman. Genboen er i Virkeligheden som en Dobbeltgænger af denne, sér ud som han, lever som han, og Julie vilde derfor ogsaa kunne læse sin Skæbne i den Medfart, der tilsidst bliver dennes Elskede til Del.

Saa betages hun af den unge Skuespiller Alfred Mørch; hans Skikkelse befrugter hendes Fantasi; hans rolige Holdning gør hende tillidsfuld og tryk. Der er intet gøgleragtigt ved ham; hvad han har af Lidenskab er vel forvaret, nærmest en

heftig, men noget kold Ærgerrighed. Han opirrer hende ved sin uforstyrrelige Ligevægt og erobrer hende saaledes i faa Uger helt. Hun nyder i stille Henrykkelse den Lykke, at Ingen aner noget: «Intet rødt Kors i Panden, ingen sort Streg paa Næsen!» Hun er lykkelig:

For mig selv er det, som om jeg fra et trangt Puppedække, der skjulte Livets vidunderlige Mening for mig, er flejet ud i al Aabenbarings Herlighed som en lykkefortumlet Sommerfugl. Tung var min Gang før. Nu er det, som svævede jeg let hen over Livets Bekymringer, som om jeg havde Vinger, der bar mig over alle Vanskeligheder. Jeg staar paa en Jord, der hæver sig under mig, og jeg favner en Himmel, der sænker sig ned over mig. Der er jublende Musik rundt om mig, og jeg selv er som en Sang, der stiger og stiger . . .

Ligesaa ægte og ligesaa indtagende er det lange, uafsendte Brev, som indeholder Julies Selvransagelse en Uges Tid derefter, hvor Lykken endnu er den samme, men hvor allerede «Spørgsmaalene kommer myldrende og stikker deres klamme Rottesnuder» op i hendes Sind. Der er mange Spørgsmaal; men der er megen Lykke. Hendes Liv var tidligere Tomhed, nu er det Fylde, Overfylde:

Der er Pinen ved at maatte lyve derhjemme, bestandig lyve. Der er det nu langt værre Fængselsliv i Hjemmet i Mellem-tiderne mellem to Møder. Der er Skinsygen paa hans andre Veninder. Der er Sorgen over hans «snegleagtige Forsvindingsvæsen», hans Gerrighed paa ømme Tilstaaelser og Løfter. Der er Angsten for Opdagelse, den skælvende Uro ved hvert Brev, der kommer, og som kunde bringe en Angivelse. Der er den oprigtige Medfølelse med Eriks Skuffelse og Sorg. Der er Kvalen, Dødsangsten, da Mørch en Dag pludselig er bleven syg og da hun tømmer Smertens bitre Kalk ved ikke at turde pleje ham, ja end ikke være i hans Nærhed, mens hun samler sin Sjæl i den for hende selvfølgelig Beslutning, ikke at ville overleve ham, hvis han dør. Og saa er der siden, da han er kommet sig, Uroen, naar han er træt og synes kold, den ydmygende Fornemmelse af at han saa meget lettere kan undvære hende end hun ham.

Til Gengæld er der paa den anden Side Glæden ved at tale om ham og Glæden ved at høre Folk nævne hans Navn, da han er en offentlig Personlighed. Der er den Salighed at sidde i Teatret og føle, at han gør Lykke, Tilfredsstillelsen ved

at sé ham rost i de fleste Blade og kun angrebet af en navnløs «Idiot», som det tilmed er velgørende at ønske en rædselsfuld Undergang. Der er Lykken ved at fornemme hans Ømhed og ved at indvies til Livet af ham. Der er den stille Fornøjelse ved at mærke sig udviklet til Skønhed og Ynde af denne Lykke, læse sig dertil i de Forbigaaendes Blik, ja selv i den gamle Papas galante Holdning. Der er den henrivende Mulighed at han — saa sindssvagt det er — paa sin Side kunde være skinsyg. Endelig er der den barnlige men svulnende Tro paa at det er hende, som har beandtet ham til Fremskridt i hans Kunst, hende alene «som har givet ham Gnisten», og den mere rolige Fryd ved at være ham til Nytte, hygge om hans Person, navne hans Dækketøj osv.

Alt dette tilsammen udfylder til Overmaal den unge Piges Liv, og det at fornemme Livets Fylde er trods Alt overvejende Lykke.

Derfor holder ogsaa Forfatteren gennem hendes egne Slutningsord paa, at disse hendes Oplevelser med Mørch trods Alt var Lykke, og det er vel dette som overfor den herskende Samfundsanskuelse kan betegnes som Bogens eneste — iøvrigt lidet udæskende — Kæfteri.

Julies Hengivenhed indtil at ville give Livet for den Elskede, hendes Underkastelse uden alle Betingelser, nytter hende nemlig ikke noget, skader hende langt snarere. Hun strander paa Mørch's Frihedssyge og sit eget uforstandige Overhæng. Hun trættes ved i hende ikke at finde andet Indhold end et Ekko af sit eget, magre; og han udholder ikke hendes Bombardement med ømme Breve, Morgen og Aften; «de møder, som Soldater, i Kouvoluternes altid samme Uniform og med reglementerede Frimærke-Epauletter». Men da det brister imellem dem, er Julies Fortvivelse fremstillet med ikke ringere Kunst end hendes Tilstand, da hun var som illumineret indenfra. Hun var bleven af med sit Selv, havde skænket det til en Anden, rigt som det var blevet ved ham. Nu faar hun det igen, og kan ikke taale at bære det mere, plyndret og øde som det er.

Træffende er allerede Skildringen af, hvorledes hun er tilmode, da hun ved Midsommertid er ene efterladt i Byen. Hun er indskrænket til udenfor Teatret at læse de gamle flængede Plakater for at finde hans Navn. Hendes Dage glider ensformigt forbi «som Mærkestenene paa en Landevej». Og naar Følelsen

af at det, som er imellem dem, er ved at dø ud, pludselig overvælder hende, føler hun det som en Lindring at drikke Vin i hans Selskab. Selvs Muligheden af at søge Bødøvelse i Drik har altsaa Forfatteren havt for Øje. Han viser sig som en Menneskekender, naar han lader hende skrive: «Javist hjælper det at drikke. Et lunt, blødt Velbehag risler dulmende gennem Sind og Legeme». Og med ligesaa rigtig Sjælekundskab er den dumpe Smerte efter Bruddet gengivet.

De Læsere, der søger særligt velskrevne Steder, bør opsøge Teateraftenen, Landturen, Julies Billetter med hendes Blomster-sendinger; hun viser sig i disse stedse som den (næsten altfor) spirituelle Pige, hun hurtigt udvikler sig til. Teateraftenen er ulastelig. Landturen plettes maaske en Smule ved det Stænk af Vellevedsløst, som Nansens Personer altid har. Julies Madglæde er overordenlig, og det landlige Skovløberhus'es Sølvlysestager en Smule utroværdige.

Med virkeligt Mesterskab er alt det behandlet, som i Fortællingen er tilbageskuende, anelsesfuldt eller Naturomgivelsernes stumme Ledsagelse, med andre Ord Alt hvad der som Sindbilled giver Baggrund og Stemning. Nytaarsurets Slag: «Nu din Tid!», der vender tilbage i Lykkens Øjeblik. Bedstemoderens Kanefart paa Bryllupsdagen, der vender tilbage i Drømmen efter Julies egen Brudfart ud paa Landet. Anelsen om tilstødende Ulykke ved det gamle Raagetree i Sorø, hvor Julie i Fuglenes Spektakel tror at høre en Trusel om Hævn. Og da Ulykken er indtraadt, Rædslen over Insekternes uhyggelige Vandren fra Væggen til Toiletspejlet i det stygge fugtige Provins-Værelse, den vanvittige Angst, som griber hende: Nu kommer Ligdyrene for at tage dig som Bytte! Men først og sidst Moderens tætte Slør, i hvilket Dagbogen tilsidst bliver viklet som i sit Ligsvøb.

I Nansens tidligere Bøger var der ikke denne Varme. «Et Hjem» opirrede ved noget Knastørt, noget Goldt: det var lutter saakaldt Erotik og saa var der dog ikke et Glimt af Kærlighed deri. Det ypperlige Arbejde «Fra Rusaaret» havde store kunstneriske Fortrin, men dog var Hovedstyrken ogsaa her Forstandigheden, den overlegne Skemt. I ingen af dem var der Plads for det «Brus af hvide Duer», som giver *Julies Dagbog* dens Tiltrækning.

OTTO BENZON

(1891)

Sportsmænd

Otto Benzon er i Literaturen en sært lykkelig Mand. Hans literære Bagage er ganske lille, og dog er han som Dramatiker allerede en Magt, som det har været en helt betænkelig Historie for det kongelige Teater at lægge sig ud med. Han har skrevet to smaa Stykker, hvori der er Hjerte og et stillere Vid, *Surrogater* og *Tilfældigheder*, en Spøg ved Navn *Provisorisk* og et om end ikke just dybtgaaende, saa til Gengæld des mere slagfærdigt Lystspil *Skandalen*, der havde stort Held med sig — han havde alt i alt kun syv Akter bag sig, og alligevel har det kongelige Teaters ganske taabelige Afvisning af *Sportsmænd* sat mangfoldige, der interesserer sig for Teatervæsen, i Bevægelse med Hensyn til Opførelsen paa Folketeatret i Aftes.

Det er en kedelig Ting, at det kongelige Teater gør sig latterligt og ringe agtet; det er desværre en af de mest underordnede Følger af Tilstande, der nu har Hævd. Havde *Sportsmænd* været et Skuespil af højtideligere Art eller blot af mørkere, alvorfuldere Farve, saa vilde det, tilbagevist fra det kongelige Teater, efter al Sandsynlighed været husvildt; nu er den skete Skade ikke alt for stor undtagen for Teatret selv. Stykket kan ogsaa paa et Privatteater komme til sin Ret, og for dets Forfatter har det kongelige Teaters hvidlokkede Censor og Frue Kirkes blonde Værn og Værge kun gjort en grundig, om end ikke fornøden, Reklame.

Fire Uger før Opførelsen begyndte man allerede at tegne sig til Folketeatrets Plads, og en Uge forud var ingen taalelig Billet mere at faa. Og hvilke Rygter har ikke svirret igennem Luften! Det var et Stykke, hvor der blev *bandet* rent forfærdeligt, ikke et uskyldigt *s'gu*, men *Fanden gale mig!* og deslige. Det var et Stykke, som ikke nøjedes med saaledes at forhaane Religionen; men som besudlede Fædrelandskærligheden ved at kalde den med det forsmædelige Navn *Fædrelanderi*; maaske ikke den allerfineste Fædrelandskærlighed, den der bringer Ofre,

men dog den næstbedste og uden Sammenligning mest udbredte, den, som indbringer Ære, Formandsposter, Anseelse, Ridderbaand, Tillid og Titter . . .

Og saa viser det sig, at *Sportsmænd* ganske simpelt er et vittigt, saare muntert og fornøjeligt, let satirisk Stykke Arbejde, ikke mere af et Drama, end der akkurat er nødvendigt, for at det kan gaa over en Scene, men et Arbejde af sand literær Værdi, mandigt i sit Anlæg, modigt i sin Satire, lattervækkende i sit Vid. Og vi kan jo dog ikke godt være bekendt at kalde det mislykket, fordi det her engang til en Afveksling er de latterlige Personer, som bliver til Latter, og de halvsjofle Pænemænd, som det gaar ud over. Altfor tidt har vi jo set Halvsjofelisterne, forfremmede af Forfatteren, fremtræde som marmorblankt polerede Samfundsstøtter, mens Latteren blev rystet ud over det, der ikke var et Skud Krudt, end ikke en Latterlig-gørelse værd. Og hvad der her revses, det er endda næsten ikke noget Personligt, men det store Upersonlige: Dumheden som patriotisk Frase, og Fedtetheden, der bruger denne Frase til at mele sine Smaakager med.

Der slaar En et frisk Pust imøde fra *Sportsmænd*. Det er et Friluftsstykke som vi ikke længe har set det; det er ikke en Komædie, der foregaar indenfor fire Vægge, men en bred national Satire, som med Vind i sine Sejl slynger Tilskuerne rask forbi.

Her er forskellige Arter af Idrætsmennesker repræsenterede, ikke blot dem, der ligefrem eller middelbart har med Sejlads at gøre, men ogsaa Rytterne og de blotte Amatører og Beskyttere. Der er med grundigt Kendskab til dansk Idrætsliv lagt dem Alle de rigtige Udtalelser i Munden. Og saa er i en vittig Replik, som er lagt paa en halvfuld Mands Læber, Sportens Begreb udvidet til at gælde langt mere, end der i egenligste Forstand menes dermed. Ti dette er et Stykke med Baggrund og Perspektiv, et Stykke, hvor der staar meget mellem Linjerne; slet intet Facade-Stykke, men et humoristisk Sindbillede. Iblandt de mange morsomme Repliker er der endelig et ikke ganske ringe Tal, der er saa mønsterværdigt formede, at de har en næsten ordsprogsagtig Karakter.

Det var en formelig Festforestilling, denne første, saa velstent og oplagt til at nyde var Publikum. Ikke én Replik faldt til Jorden. Latter og Bifald fulgte uafsladeligt det i det Hele og Store dygtige, til Dels ganske ypperlige Spil.

F. HENDRIKSEN

(1895)

Den Omstændighed, at i Dag 25 Aar er gaaede, siden Træskærer *F. Hendriksen* aabnede sit Værksted, giver en Anledning til at minde Læseverdenen om, hvilken grunddygtig, energisk og paa et ret vidtstrakt Omraade ledende Mand han er. Hans Evne behersker Grænselandet mellem Haandværk og Kunst. Han har forstaaet at lade sin medfødte og stadigt mere udviklede Skønhedssans raade, at stille den tekniske Færdighed i dens Tjeneste og af sig selv og Andre at kræve en til det Yderste samvittighedsfuld Gennemførelse.

Hans Væsen er Ægthed i Følelse og Skarphed i Tanke; derfor er han en Modstander af det Uægte, Vindige, Forlorne, Pralende paa den ene Side og af det Udviskede og Sløje, det, som hverken har Ægg eller Od, paa den anden, i Livet som i Haandværk og Kunst. Og da han ikke blot selv er lærvillig, men har en Drift til at lære Andre noget, vinde Tilhængere for sine Anskuelser, afskaffe Slendrian, udbrede god Smag, sund Sans og især den sunde Sans for Skønhed, saa er han bleven en Reformator paa sit Felt.

Hendriksen er 47 Aar gammel. Han arbejdede fra sit 12. til sit 16. Aar ved *Illustreret Tidende*, gik dernæst til sit 19. Aar paa Kunstakademiet og opholdt sig derefter et Par Aar i Udlandet, særlig i England, hvorefter han 1870 begyndte sin Forretning i Kjøbenhavn. I de første fjorten Aar leverede han alene Træsnit, men i 1884 studerede han i Wien hos et stort Firma dær deltes fotokemigrafiske Metode og leverede derefter ogsaa fotografiske Ætsninger. Hans Stræben gik ikke ud paa det rent Købmandsagtige; han havde et Ideal, som han vilde virkeliggøre, nemlig det, at løfte det danske Boghaandværk til et højere Trin. I Oktober 1877 (en Maaned efter at Tidsskriftet *Det nittende Aarhundrede* var gaaet ind) begyndte han Udgivelsen af et illustreret Ugeblad *Ude og Hjemme*, til hvilket der hverken før eller siden har været noget Sidestykke i dansk Literatur. Hvad det bragte af Illustrationer, var helt igennem kunstnerisk udført og uden at der sparedes hverken paa Papiret, Arbejdet eller

Honoraret, og hvad det indeholdt af Læsestof var saa godt, som Danmark overhovedet formaar at hyde det. Vistnok enhver dansk Kunstner af Rang og enhver dansk, norsk eller svensk Forfatter af noget Værd har givet Bidrag dertil. Hendriksen holdt Bladet oven Vandet i syv Aar, saa maatte han opgive det med betydeligt Tab. Det straffer sig hertilands i Literatur og Kunst at ville hæve sig over det bestandig Borgerlige eller rettere at ville aabne de fine Folk og Borgerskabet andet og bedre end 50-Øres Butiker.

Da Ugebladet gik ind, og i Stedet for at have bragt Hendriksen den Indtægt, han vel fra først af havde været troskyldig nok til at haabe deraf, kun havde slugt hans Sparepenge, var det at han rejste til Wien for at lære sig nye Fremgangsmaader.

Paa de forskellige Omraader har han stræbt at forbedre vore Bøgers og Hefters kunstneriske og typografiske Udstyr. Fra 1881 udgav han illustrerede Kataloger til Foraarsudstillingen. De lønnede sig ikke og ophørte 1890. Fra 1883 af har han været Medlem af Foreningen *Fremtidens* Bestyrelse og saaledes iværksat Udgivelsen af en hel Række mønsterværdigt udstyrede Kunst- og Literatur-Værker.

Han havde en Artikel i et af *Politikens* Prøvenumre, og dér skrev han den første Vinter, den udkom, en Artikel om «Vore Bøgers Udstyrelse», der var skarp i sin Kritik, alvorlig i sine Fordringer, velgørende i sin Fordømmelse af den smagløse Grimhed.

1888 stiftede han *Foreningen for Boghaandværk*, fra hvis Virksomhed et nyt Tidehverv i vort hjemlige Arbejde paa dette Felt kan dateres. 1893 aabnede denne Forening en Fagskole. I Aaret 1891 foranstaltede Hendriksen den mellemfolkelige Bogudstilling, som fandt Sted i Industriforeningen i *Kjøbenhavn*. I 1893 var han den ledende Aand ved den danske Bogudstilling i *Chicago*. Han rejste selv derover, saa alle de vigtigste nord-amerikanske Byer og fik et dybt Indtryk af Amerikanernes Fremmelighed, Hjertelag og Forstand, lærte ogsaa meget i sit Fag. Han havde den Glæde, at den danske Udstilling derovre, vel især paa Grund af den Bistand, som Kunstnerne Tegner og Bindsbøll ved deres Tegninger havde ydet, vakte Opmærksomhed og vandt rundelig Anerkendelse.

Større Anerkendelse endnu blev Hendriksens Bestræbelser til Del for den danske Afdeling af den mellemfolkelige Bogudstil-

ling i *Paris* i 1894. Han fik fremlagt en hel Oversigt over dansk Illustrations- og Radérkunsts Udvikling tilligemed et Udvalg af danske Haandtegninger for Illustration, saa alle de bedste Kunstnere fra Købke og Lundbye til Lorenz Frølich og Hans Tegner var repræsenterede. Danske Forlæggere og Bogtrykkere havde de ypperste Prøver paa deres Arbejde derovre, og Bogbinderne Anker Kyster, Flyge og Immanuel Petersen havde udsiillet en Række kunstnerisk smykkede Bogbind. De franske Bogbinder-svendens Fagforening afgav igennem sit Organ *Le Relieur* en indgaaende og overordenlig gunstig Dom. I det udmærkede amerikanske Tidsskrift *The Nation* udtalte en Fagmand, at Danmarks Udstilling var *den mest intelligente og omfattende i Bygningen*. De Danske modtog Udstillingens højeste Udmærkelse og to Guldmedailler oven i Købet. Hendriksen kunde være stolt af Resultatet, og hans Landsmænd kan være lidt stolte af ham.

Har Modgang ikke knækket ham, saa er der ingen Fare for, at Medgang vil bringe ham til at ligge paa den lade Side. Han har nemlig ingen lad Side; han hører til dem, der ogsaa i de modnere Aar forbliver magre, spændstige og ildfulde. Han er fyrig i sin Beundring — man høre ham tale om Kunstnere som Frølich eller Joakim Skovgaard; han er hidsig og højst ligefrem i sine Udtalelser, naar Noget oprører eller vramler ham — man høre ham vurdere Repræsentanter for den merkantile Kunst og den affekterede, frasevorne Journalistik. Man kan da i Dag rose ham uden Fare for at gøre ham indbildsk eller magelig for Fremtiden. Han hører ikke til dem, der bliver rørte over Avisartikler eller som tager et Jubilæum altfor højtideligt.

GABRIEL SIBBERN

(1898)

Gabriel Sibbern, fhv. Fattigforstander i Kjøbenhavn, tidligere filosofisk Forfatter, fylder i Dag, d. 28. Maj, halvfjerdsindstyve Aar. Henved en Menneskealder har han virket praktisk i Hu-

manitetens Tjeneste efter i sine unge Aar at have givet dens Filosofi.

Som Søn af Filosofen F. C. Sibbern har han tilbragt sin Ungdom i Tidsalderens bedste Selskab og havde fra sin første Opvaagnen som Personlighed en levende Interesse for alt Menneskeligt. Paavirket af sin Faders Tanker men med et selvstændigt grublende Naturel sysselsatte han sig, efter at have taget et Par Eksaminer med Udmærkelse, først med Teologi, dernæst udelukkende med Filosofien. Han deltog som menig Soldat i Felttogene 1849 og 50 og underkastede sig i 1852 Magisterkonferens i Filosofien med højeste Ros. Men hermed standser hans akademiske Løbebane. Han indleverede først i 1856, dernæst i 1862 til Universitetet Doktordisputationer, der forkastedes, og trak sig, uformuende som han var, efterhaanden tilbage fra den videnskabelige Virksomhed.

At der i sin Tid blev begaaet en Uretfærdighed imod ham, kan ikke kaldes tvivlsomt. Der var ingen Mening i at vrage en Kraft som hans, og det var en stor Ubillighed af afvise hans Arbejder paa samme Tid som alle Andres og mangfoldige langt Ringeres antoges med Velvilje og hyppigt med Bifald. Af det første Arbejde, der forkastedes i 1856, gjorde han de to Bøger *Humanitet og Alsind* og *Om Humanisme*, til hvilke hans Navn nu især er knyttet. Det andet Skrift om *Forholdet mellem det saakaldte ydre og indre Naturformaal* udgaves 1863. Det blev forkastet af beklagelige Grunde og paa en rent ud barok Maade. Reglen var, at hvis de sagkyndige Dommere i Fakultetet ikke kunde blive enige, tilkaldtes de andre, mindre sagkyndige, indtil Enighed opnaaedes. I Sibberns Tilfælde var Forholdet dette: Der var tre filosofiske Professorer, men F. C. Sibbern trak sig som Doktorandens Fader tilbage fra Bedømmelsen. Tilbage blev R. Nielsen og Bröchner. Nielsen, som stod paa Krigsfod med F. C. Sibbern og Alt, hvad hans var, erklærede sig imod Antagelsen, Bröchner var for den. Hver af de to uenige Parter tilkaldte nu et andet Fakultetsmedlem blandt de det filosofiske Fag nærmest staaende; men hver af disse to stemte atter med den, der havde tilkaldt dem, saa Sagen var lige uafgjort. Atter tilkaldtes nye Medlemmer med samme Resultat, og hver ny tilkaldt forstod sig nødvendigvis mindre og mindre paa det Æmne, han saaledes kom til at afgive sin Stemme om. Tilsidst afgjordes Striden til Ugunst for Sibbern af den senest tilkaldte, Professoren

i Engelsk, der var bekendt for sit barnagtige Had til al Filosofi, idet han som glødende Skandinav betragtede Filosofien som en Grundform for Tyskeriet. Han afgav sin Stemme med den fortræffelige Begrundelse, at da der, som han havde hørt, i den senere Tid uretfærdigt var blevet antaget filosofiske Disputatser — dette gik paa Antagelsen af R. Nielsens Broder, Frisenberg Nielsens Doktordisputats — saa skulde dette idetmindste ikke ské denne Gang.

Sibberns to første Bøger kan anbefales som en sund og opdragende Ungdomslæsning. Den Livsanskuelse, de forkynder, Humanitetens Evangelium, er udfoldet paa en Maade, der vækker til Selvtænken. De er helt igennem populære, lidt brede ved Eksempiernes Mangfoldighed, men ligefuldt underholdende, og de er klare uden nogensinde at forfalde til den fornærmende Klarhed. De tiltaler især som Udtryk for den blide og beherskede Personlighed, der kommer til Orde igennem dem. De kan være lidt vidtløftige, men de er aldrig kedsomme. Bruger Sibbern et Billede — og han bruger mange — saa er det ikke et af dem, der ligger paa Vejen og som Enhver har set hundrede Gange anvendt, men et ubetinget nyt. Hvor han f. Eks. taler om det aandeligt Onde, hvis Fordærvelighed er indlysende, imødegaaer han deres Mening, som lægger det Fordævelige og Afskrækkende ind i det Ondes Oprindelse, i Stedet for at forstaa det som Noget, der blot paa uret Maade griber ind i Tingenes Gang. Og han oplyser Unødvendigheden af Troen paa en Satan med dette Billede: Stryknin, som er en meget stærk Gift, fordærvelig for den menneskelige Organisme, bestaar ikke desmindre af Ilt, Kulstof, Kvælstof og Brint, de samme Stoffer, der udgør Hovedbestanddelene af vore Næringsmidler.

I Bogen om Naturformaalet tilstræber Sibbern med ikke ringe Skarpsindighed en Paavisning af, at Overbevisningen om det indre Naturformaals Eksistens nødvendigvis maa lede til Udslættelse af Modsætningen mellem dette og det saakaldte ydre. Desværre har Darwins Grundtanke skønt tre Aar tidligere udtalt i England, været Forfatteren ukendt, da han skrev sin Bog, saa dens Kunstudtryk nu er noget forældede.

I Aarene 1866—67 foretog Gabriel Sibbern sin vistnok eneste Udenlandsrejse. Han havde længe forberedt sig til den og nød den med sit *Alsind* (s: sin alsidige Interesse og Modtagelighed) i højeste Grad. Han opholdt sig længe i Paris, der var ham en

uudtømmelig Kilde til Belæring, og hørte Forelæsningerne i Sorbonne og Collège de France med en Iver, som var han en ganske ung Student. Hjemkommen holdt han en Række Forelæsninger over den nyere franske Filosofi.

Gabriel Sibbern har dog rimeligvis virket stærkere og dybere ved personlig Omgang, end ved sine faa Skrifter. De som med aabent Sind har omgaaedes ham, har modtaget paa en Gang et frigørende og et berigende Indtryk. Han er en Mand uden Fordomme og dog en Mand uden nogetsomhelst stridbart Hang, meget utilbøjelig til Trætte, haardnakket selvstændig og vækkende andre til Selvstændighed. De, han har paavirket, vil i Dag mindes ham med Tak.

HARALD HØFFDING

Den nyere Filosofis Historie

I

(1894)

Værket er beregnet paa omtrent 16 Hefter. Kun en Ottendedel foreligger endnu. Selv en indsigtfuld Læser vilde da have vanskeligt ved at inklade sig paa en Bedømmelse deraf. Kun om en Henleden af det store Læsepublikums Opmærksomhed paa Skriftet kan der være Tale.

Man maa ønske Bogen den store Udbredelse, hvorpaa den efter sit Anlæg og sin hele Holdning, sin Forening af Letfattelighed med overlegent Herredømme over Stoffet har Krav.

For første Gang er i vor Literatur et stort Tidsrum af den menneskelige Tankes Udvikling behandlet saaledes, at en flersidig Videbegærlighed tilfredsstilles derved.

Filosofiens Historie har jo hidtil kun saare sparsomt været behandlet paa Dansk. Naar Skrifter om en enkelt Tænker udtages, findes vist neppe mere end Poul Møllers Kollegiehefter

om den græske Filosofi (der, som de foreligger, ingenlunde er den udmærkede Forfatter værdige og vel heller ikke gør Fordring paa andet end paa at være rene Skoleforelæsnings) og dernæst H. Bröchner's to Værker om Filosofiens Udviklingsgang, af hvilke det ene er mere fremstillende, medens det andet helt gaar op i Tænkning. Bröchner er da Høffding's nærmeste Forfølger. Men de Ejendommeligheder, som gør dennes Bøger ret tunge at læse for Andre end Folk af Faget, det Virkelighedsfjerne, Legemløse i Fremstillingen som i Sproget, findes ikke hos Høffding, og han lægger her Egenskaber for Dagen, som Bröchner ikke kunde naa og for sent kom til at paaskønne.

Bröchner var en filosofisk Kritiker af høj Rang, men ikke nogen Fortæller. Han anatomerede enhver Filosofi, skeletterede den sikkert og renligt og paaviste saa Manglerne ved dens Skelet. Men han forstod ikke at anskueliggøre, hvorfor og hvorledes denne Filosofi havde levet og blomstret. Han fremstillede ikke et System i dets Tilbliven og Vækst, viste aldrig, hvorledes det formede sig i Tænkerens Sind under hans Erfaringer og Kampe, men greb det som færdigt. Han gav endda ikke noget *Billede* af Tankebygniogen, men han tegnede med uforlignelig Sikkerhed dens arkitektoniske Grundrids, paaviste dets Mangler, godtgjorde, at den Grund, hvorpaa Bygningen var opført, ikke var solid, at Bygningen slog Revner og stod for Fald, og gik saa til den næste. Udenfor Systemet interesserede Filosofen ham ikke; han hydede Sætningen: «En Tænkens Liv er hans Tanker» og gav intet andet Levnedsløb end det, der kunde rummes i nogle Linjer. Allermindst indled Bröchner sig paa at tage Begrebet Filosofi i videre Forstand, saa andre end de egentlig systematiske Filosofer kom ind derunder. Han gav ingenlunde Mænd som Montaigne, Machiavelli, Kopernikus, Voltaire, Rousseau nogen Plads i Filosofiens Historie.

Høffding tager Begrebet mindre snevert, giver ogsaa andre end Fag-Filosoferne Husrum og giver altid Fremstillingen af Tankerne en Baggrund ved Skildring af de almindelige historiske og kulturelle Forhold, et Grundlag ved Meddelelsen af ikke for knappe biografiske Data.

Saaledes kommer han til at give store Kulturbilleder og Tidsbilleder, medens han fører Læseren ind i Tænkernes Værksted.

Og hans Sprog er ikke som Bröchner's abstrakt og stift, men et klart og levende Dansk, der formaar at udtrykke selv

vanskelige og fjerne Tanker, undfangne i fremmede Sprog, uden at Modersmaalet i hans Mund nogensinde klinger oversat. At Høffding ikke derfor inderst inde føler sig i nogen Modsætning til Bröchner, viser Værkets Tilegnelse «Mindet om min Lærer og Ven, Professor Hans Bröchner, helliges dette Skrift».

Mænstre paa Høffdings Evne til Redegørelse for uensartede Personligheders Livsførelse og Tanker er Skildringerne af Videnskabsmanden Nikolaus Kopernikus og den sværmende Tænkter Giordano Bruno. De staaar levende for os med deres menneskelige Fortrin og Begrænsning som med deres aandelige Storhed og deres Fordomme.

Undertiden er der en lille Skødesløshed i det Sproglige. Det lyder ikke godt at sige: «der, som disse nu en Gang vare, vare meget begrænsede». Man bør ikke heller som Tyskerne kalde det i Nanfes givne Tolerance-Tilsagn *det nantiske Edikt*. — Dog man skammer sig næsten ved at fremføre sproglige Smaabemærkninger som disse.

II

(1895)

Man maa ønske Prof. Høffding til Lykke med det Kæmpearbejde, han har bragt til Ende. Blot det at tilegne sig og gennemforske et Stof som det, han her har behersket, kunde tage al en mindre arbejdsfær Mands frie Timer, og han vilde endda mangle Mod til den vanskeligste Gerning, Skildringen og Fremstillingen. Uden en i Ordets sande Mening filosofisk Inddelen og Benytten af sin Tid, havde denne Bogs Forfatter ikke været i Stand til paa én Gang at passe sine Embedsforretninger og samtidigt skrive og udgive et saa dybtgaaende og saa omfattende Værk.

Læsere kan ikke let gøre sig for store Forestillinger om den Lærdom, hvorpaa her er bygget, og den samvittighedsfulde Omhu, hvormed der paa ethvert Punkt er taget Hensyn til de nyeste og bedste Særforskninger i alle de behandlede Æmner. Som *vejledende* Skrift er dette Værk et af de ypperste i sin Art. Med en Sikkerhed og Klarhed, der aldrig svigter, er her for Læsereens Øjne fremlagt som et Atlas over de Tankestrømme,

der fra det 15de Aarhundrede af til det 19des Udgang er Udtryk for Europas højeste aandelige Kultur.

Paa talrige Punkter havde Forfatteren tidligere, af ham selv udarbejdede Særskrifter eller ogsaa Oversigter af sine egne at ty til. Han har forud skrevet om Montaigne og Spinoza, om Kant og Sibbern og Kierkegaard, han har oversat Spencer og har udgivet Enkeltfremstillinger af den hele nyere tyske og hele nyere engelske Filosofi. Han har da her undertiden kunnet nøjes med at sammentrænge eller fattediggøre eller videre udføre og forbedrende gennemrette tidligere udtalte Tanker og tidligere givne Skildringer. Tidt har Fremstillingen (som den af Feuerbach) vundet overordenligt. Men Høffding synes lige hjemme overalt, i den italienske og franske som i den tyske og engelske Filosofi. Han har Kritikerens alsidige Sympati og lader enhver Tankeretning og enhver Tænker vederfares Retfærdighed.

En Anmelder, der neppe af Selvstudium kender Halvdelen af de i dette Værk skildrede og bedømte Arbejder, er ude af Stand til at give noget, der kan kaldes virkelig Kritik af Værket. Han kan kun med nogle Ord henlede Læseverdens Opmærksomhed paa, at det nu er sluttet, og maa overlade Fagmændene den indgaaende Værdsættelse.

Bogen er en Filosofiens Historie, ikke en Filosofernes Psykologi. Med sit overskuende Blik har Høffding sin Styrke i Evnen til ved enhver ny opdukkende Retning at udskille det Nye, den bringer, enten det nye Problem eller den nye Maade, hvorpaa Problemet stilles, eller den nye Besvarelse. Han udfolder en Skoles og en Tænkens aandelige Indhold med en sand Glæde over alt Værdifuldt og en sand Angst for at gøre Uret. Og ikke blot Tænkerens *Aands-Indhold*, men hans *Karakter* faar han frem. Hvad det ikke i samme Grad lykkes ham at give, fordi det interesserer ham mindre, det er, hvad man kunde kalde Tænkerens *Fysiognomi*. Man ærgrer sig lidt over, at saa faa Sider er helligede Leonardo, fordi vi narres for Mændens gaadefulde Sfinks-Aasyn. Høffding kunde have malt ham; han nøjes med at give hans Signalement.

Det lader sig ogsaa udtrykke saaledes, at Forfatteren har Tænkerens Glæde over Sandhederne; medens det skorter ham noget paa Historikerens Glæde ved Særhederne. Jakob Böhme, der er saa fængslende, bliver hos Høffding kun sund og rationel.

Det laa i Sagens Natur, at en Filosofiens Historie maatte forfølge og samle Videnskabens Erobringer og interessere sig mindre for Tænkernes Vildfarelser og Drømmerier. Men den, der især er literært interesseret, havde gerne set Forfatteren fordybe sig i de forskelligartede Filosof-Natureller, i hvilke Tankeblomsterne har havt deres Rod.

Man føler ikke ret den Blanding af Drømmer og Digter, af Seer og Konstruktor, af Matematiker og Bogholder, af en Besat og en Synsk, af en Naturforsker og en Forkynder, som Filosofen i Reglen er. Hos Høffding lægges al Vægten paa Fornuftindholdet. Os Lægsmænd morer det at iagttage, hvor mærkværdigt forskellige Naturer, Filosofien har taget i sin Tjeneste under sin Udviklingsgang: lidenskabelige og lidenskabsløse Helgene som Pascal og Spinoza, Hofmænd og Verdensmænd som Leibniz og Voltaire, Profeter som Hamann og Rousseau. Det kan synes tilfældigt og er dog saare lidet tilfældigt, at saavel den romantiske som den positivistiske Filosofi mest typiske Tænkere, Schelling saavel som Comte, paa det rationelle Stokværk i deres Lærebygning opfører endnu et andet, som er rent irrationelt; paa Filosofien bygger hver sin hemmelighedsfulde Religion.

Høffding nødes selvfølgelig til at lægge Vægten paa Tankestrømmens Fortsættelse og Tankesammenhængen igennem Tiderne, derfor ogsaa til at fremhæve den Side hos Genierne, fra hvilken de ikke tager sig ud som Sværnere og Digtere, som Gaader og som Gale; han kunde jo ikke handle anderledes, da det var Filosofiens Historie, han skrev; men han kunde maaske have faaet noget mere af Aasynenes Forskellighed med. Det er den, som for Verdensbørn gør Filosofiens Historie til et saa underholdende Billedgalleri.

Forfatterens højst priselige Upartiskhed medfører naturligvis ikke lige stor Velvilje for alle Aandstyper. Han vurderer det Syn, som den dybe Følelse giver, betydeligt højere end Forstandens og Videts Livsbetragtning.

Hvis man f. Eks. agter paa Vurderingen af Rousseau i Sammenligning med Vurderingen af Voltaire, fornemmer man, hvor Forfatterens Hjerte er. Høffdings fremherskende Sans for det Rationelle i Personlighederne har ikke til Følge nogen Forkærlighed for de abstrakt forstandige Personligheder. Manglerne hos Voltaire støder ham stærkt, om han end lader hans Retssans vederfares Retfærdighed; Manglerne hos Rousseau træder derimod

ganske i Skygge for hans Fortrin; Høffding forklarer og undskylder dem i højere Grad end Voltaires.

Det var meget ønskeligt, om denne gode og store Bog fandt talrige Læsere blandt den studerende Ungdom. Det er jo noget, der stadig maa opvække Forundring, denne rene Blankhed i filosofisk Kundskab hos den lærde Stand, der dog Menneskealder efter Menneskealder har begyndt sin Universitetsbane med at underkaste sig en Eksamen i Filosofi. Dukker et nyt Særsyn i Filosofien op, indtræffer altid et af to: Enten afvises det uprøvet med LigeGYldighed, eller det lovprises, som havde der aldrig været tænkt i Verden før. Det var i sin Tid f. Eks. ikke ganske let at gøre Nietzsches Navn bekendt. Men Ingen, der har blot noget Begreb om Filosofiens Historie, har vel i de senere Aar kunnet høre den Musik, Nietzsche's Basunstødere i Norge og Sverig har istemt til hans Forherligelse, uden at væmmes. Man fik fuldstændig Sikkerhed for, at de Herrer overhovedet aldrig havde læst et eneste Bind Filosofi af nogen anden Tænker, før de nu her stødte paa den efter deres Mening fra sig selv nedstammende Opdager af den evige, i Aartusinder aldrig aede Sandhed. Læsningen af en god Filosofiens Historie som denne vanskeliggør den ganske kritikløse Deklameren.

En velgørende Humanitet og et roligt Frisind taler ud af dette Værk, der er baaret af saa stor en Lærdom og udført med saa udadledig Skarpsindighed.

GUNNAR HEIBERG

I

Kong Midas

(1890)

Efter Bestemmelsen skal Iaften *Kong Midas* spilles for første Gang. Denne Opførelse er en Begivenhed i den unge norske Forfatters Liv, og den er lige ved at være en Begivenhed i det

kongelige Teaters Historie i de sidste Aar. Ti det er saare længe siden, at det kongelige Teater har opført et nyt Skuespil, der havde noget med moderne Literatur og moderne Aandsliv at gøre. Endelig engang en Opførelse, som man har kunstneriske Grunde til at imødesee med Spænding og Interesse. Stykket er godt, er betydeligt, og der er, efter hvad vi har bragt i Erfaring, al Grund til at tro, at det vil blive fortræffeligt spillet.

Den unge Forfatter har meget imod sig, hans Skuespil handler om norske Forhold og Personer og var beregnet paa Norge; der er gjort ham en skrigende, hvinende Uret ved at man har forkastet hans Stykke paa Kristiania Teater. Men paa den anden Side er dette Skuespil saa almenmenneskeligt og Karaktererne saa skarpt iagttagne, Figurerne saa fint formede, det Hele baaret af saa meget Lune og saa megen Harme, at man tør haabe et Sceneheld, saa fuldstændigt, at det vil runge op til Norge og kime for Ørene af dem, der smaaligt og frygtagtigt har holdt Forfatteren borte fra det Sted, hvor hans Ord vilde finde det stærkeste Ekko.

Stykkets Hovedperson er en vis Johannes Ramseth, en af de herskesyge Friheds- og Sandhedsmænd, vi hertilands kendte godt i salig *Fædrelandets* Dage, og som i Norge i vore Dage i større eller mindre Kræse i forskellige Idealers Navn udøver et ret utaaleligt Tyranni over deres Omgivelser, ja ikke føler sig tilpas uden dem, hvor de er Hovedpersoner, Midtpunkter og anerkendte Profeter.

Det er især denne Ramseths Karakter, som er tegnet med Finhed og Kraft i Stykket. Han er Sædeligheds- og Sandheds-Apostel, en energisk, larmende, stærk, gammel Fyr, saakaldt stor Mand, af den Art som man kun har dem i Norge -- for hvem de selskabelige Former og Hensyn ikke eksisterer, fordi han i sin guddommelige Grovhed som Lægprædikant og Moralmissionær staar over Alt, kan blotte og fjerne hvem han vil, træde ned, hvor han vil. Til en Selvgodhed som hans paa hans gamle Dage findes ikke Magen. Men han er hverken hykkelsk eller ond, kun umulig. Han er som den store Hvidbjørn, der i *Hærmændene* vogter Hjørdis's Bur og hvem hun opfordrer Gunnar til at fælde, et Udyr med tyve Mænds Styrke, men som Naturmagt aldeles ikke ildesindet, kun brutal og ansvarsløs.

Ramseth har Næsen i alle andre Menneskers private Livsforhold, dømmende, fordømmende, vejledende, opfordrende Al-

verden til at «bekende». Han er Undersøgelingsdommeren og Kraftmanden, der i ethvert Forhold bringer Sandhed for Lyset. Der befinder sig i hans Nærhed en indtagende og meget ejendommelig ung Enke, som en øm Interesse knytter ham til. Han er uden at tilstaa sig det skinsyg paa de yngre Mænd, hun synes at vise Velvilje, ja endog paa hendes for to Aar siden afdøde Mand, hvis Minde hun dyrker. Han har bragt noget i Erfaring om denne Mands Forhold til en Pige, som kan bringe denne Dyrkelse til at ophøre, og uden Blik for, hvor megen Skade og Ulykke han staar i Begreb med at anstifte, optræder han som Anklager af den afdøde Mand. Hans Færd faar tragiske Følger.

Dog Stykkets Skelet betyder lidet, saa rankt det end er i Ryggen, og saa fast det end er bygget. Stykket faar fremfor Alt scenisk Liv ved et helt Galleri af morsomme, tildels meget komiske Personer. Og det Afgørende er, at dette Skuespil er skrevet af en sand Dramatiker, en Mand med en fremragende Skuespillers Øje og Øre, der former sine Repliker, som de falder i Livet, forud har hørt, hvordan de klinger, og hvordan de vil virke, og har skabt hver Karakter, dannet hver Situation og skrevet hver Replik med Scenen for Øje. Da han nu selv tilmed har havt Lejlighed til at lede Indstuderingen, tør man vente et ualmindeligt Resultat.

II

Balkonen

(1894)

Den vil ikke slippe Ens Tanker, denne mærkelige Skabning, *Balkonen*, før man har klaret sig selv, hvad det er, som gør, at den brænder sig saa dybt ind i Ens Erindring. At den har gjort Indtryk og Opsigt, det vidner fordelagtigt om det bedste danske Publikums høje kunstneriske Dannelsestrin; ti der var jo i Stykket et og andet, som nok kunde skræmme. Alligevel er dette lille Stykke neppe blevet vurderet, som det fortjener; man ser det allerede af, at det, skønt dets Pris er 85 Øre, endnu ikke er udsolgt.

Først og fremmest er her Stilens Storhed værdifuld, alt er udført i store, simple Linjer, dristigt, enkelt, og let at overskue.

Skikkelserne staar for En som i overnaturlig Størrelse, udløste af Hverdagslivets hundrede Forbindelser, blot stillede i Forhold til hverandre paa afgørende Vis. En stærk Fantasi har raadet ved deres Anlæg, og Fantasien har ikke svigtet under Udførelsen; hvad de siger, har bestandig Karakter, og Sproget har i dette Drama fra først til sidst et festligt, straalende Skær, saa et Sansindtryk af noget Glansfuldt og Overdaadigt bliver tilbage, naar Læsningen er til Ende. Der er saa megen Fantasi i hver enkelt Replik. Antonio taler om sin Moder og Søster: «Nu har jeg gjort dem lykkelige. Nu sidder de stille med en Dukat i Haanden.» Han taler om at fastholde Nuet. «Hvad hjælper det mig, naar Folk engang skal sige: Jeg husker fra min Barn-dom, han kom i mine Forældres Hus! *Da* er det for sent. Nu er det.»

I slige dristige Billeder bevæger Ordlaget sig. Og uden Billeder er det ejendommeligt blot ved Ordene Valg og Sætningernes Orde i Replikken. Julies anden Replik, der i korte, stærke Sætninger udtrykker Sorgen over at skilles og leve skilte, udmunder i Ordene: «Jeg elsker dig». Disse Hverdags-Ord faar ved deres Stilling som Slutningsudbrud en særegen Vægt, en Akkordklang, som de anderledes anbragte aldrig vilde opnaa.

Stykket drejer sig om Julie, Kvinden, det vil her sige Hunddyret, Hun-Rovdyret i Menneskeskikkelse. Hun har da ikke blot de almindelige Hundyrs- og Rovdyrs-Egenskaber, men Evnerne til at sække, fordre, drille, haane, lyve og elske, hele Hengivelses Register igennem. Vi hører hende kurre i Elskov, trodse, haane og ikke blot lyve, men nyde det og lege med sine Løgne. Hun er dumdristig og overmodig som selve Carmen. Hun er rent instinktiv, forsaavidt ikke at lide paa, men hun er ikke troløs af Overfladiskhed; kun svag, naar hun møder sin Overmand og Herre. Da hypnotiserer og vinder han hende, saa længe det varer. Hun hviler da en Tid lang ud i Lykke som det mættede Rovdyr, hun er.

Hun ser i Manden ikke Mennesket men Hannen. Hun vurderer ham i samme Grad, som han er Han. For Tanker har hun ingen Sans, for Planer til Menneskeheds Vel mangler hun ganske Organet. Men naar Abel gaar om og drøfter sine Ideer, kan hun glæde sig over, hvor «nydelig» han imens ser ud, og naar hun hører ham tale offentligt, er hendes Fornøjelse den, at Tilhøreforsamlingen finder ham smuk. Derimod bliver hans

Humanitet i hendes Øjne vammel, hans Lærdomme latterlige, hans Personlighed flov og ringeagtelig, saasnart hun møder og gribes af en Mand, der *vil* overalt, hvor Abel *føler*. For Lidenskaben er hendes Sans lige saa opladt, som den er sløv for Ideer. Ærgerrigheden som Form, Lysten og Evnen til at bøje andre Viljer under sin, gør et mægtigt Indtryk paa hende, saa upaavirkelig hun iøvrigt er af de politiske og sociale Planers Indhold. Og fra det Øjeblik af, da hun er tagen, er hun helt erobret og har hverken Samvittighed eller Medlidenhed eller Frygt eller Hensyn. Hun ender ved Stykkets Slutning med for tredje Gang at staa knyttet til en Mand, men dog ikke anderledes bunden til ham, end at hun alt ved den første humane Rørelse hos ham, den første Hensyntagen til andet end hende, har tilraabt ham sit: Gaa! Der aabnes da ligesom et Perspektiv til en hel Kongerække af nye Mænd, der én efter én stiger ind over Balkonen som hinanden afløsende Herrer over hendes Legeme og Sjæl.

I Højde med Julie, maaske endog over hende, staar den første mandlige Hovedperson Ressimann, Stykkets mest energisk gennemførte Figur, den ondsksfulde Olding, der udlevet klamrer sig til Livet, cynisk indtil Vildskab, raa, fordi han véd sig modbydelig, bidende vittig, fordi Vittigheden er hans eneste Vaaben, rasende over sin Fornedrelse, hvæsende i trodsig Selvhævelse.

Den første Akt, hvori hans Skamløshed blander sig med de Elskendes Kærlighedserklæringer, er helt igennem en Mesters Værk. De andre to er ikke ganske saa virkningsfulde, fordi de to andre Mænd langt fra er gennemførte med samme Energi som Ressimann.

Ressimann og Antonio ser vi hver paa et enkelt Tidspunkt. Abel derimod optræder paa to forskellige Tidspunkter af sit Liv, og han kan synes Læserne saa forskellig før og efter sit otteaarige Ægteskabs Periode, at Skikkelsen brister for dem. Heiberg har villet tegne én af de Personligheder, der som Mænd ganske har glemt deres eget Væsen som Ynglinge. De er hyppige nok, men da alle Stadier mellem Begyndelses- og Slutningspunktet er bortskaarne, behøver Læseren Eftertanke til at forstaa, hvad i saa stærk Forkortning er givet. Det er i ethvert Tilfælde en Mangel, at Intet i første Akt forbereder paa den Abel, vi møder i anden. Den følsomme og hensynsløse Elsker har her udviklet sig til Reformsjæl, til filantropisk Foredragsholder, der uafbrudt er sysselsat med at tjene og forbedre Men-

neskeslægten, og som, hvor inderligt han end er knyttet til sin Julie, i Elskovsdriften føler en Modstand mod sine Bestræbelser for at civilisere og yderligere civilisere. Han betragter nemlig, omtrent som Forfatterne af Tolstoj-Typen, Elskoven som uimodtagelig for Kultur og derfor som en fjendtlig Magt, der helt burde udryddes til Fordel for Hjerternes og Viljernes Renhed. At han er naaet til denne Opfattelse af Kærligheden, er ikke saa underligt, da den Kvinde, han har ved sin Side, Julie, med sin Hundyrssraahed og sin rent erotiske Oprindelighed maa være bleven ham Kvindelighedens Type. At han dernæst er bleven en Art Tilhænger af visse Lærdomme hos Tolstoj i dennes sidste Livsafsnit, er ogsaa forklarligt, da han har udviklet sig til en af de Kulturelskere, som nærer Uvilje mod alt, hvad der er Instinkt eller Drift. Heiberg har ikke holdt Skikkelsen i en ganske klar Belysning. Den veksler stadigt Farve. I Reglen synes Abel i de senere Akter det rene Fremskridtsfjols; i enkelte Repliker er han i Grunden kan ædelttænkende, hensynsfuld og fin. Men hvis Heiberg ikke helt vilde ofre Figuren, saa havde han ikke burdet lægge Abel den Slutningsreplik i Munden, med hvilken han ubønhørligt hjemfalder til Latterlighed. Overfor Visheden om sin ægteskabelige Ulykke udbryder han: «Hvad er denne Sorg mod, at jeg en Gang skal dø!» Den Trøst, han finder i denne Tanke, er alt for lidt heroisk til ikke at stemme Læser som Tilskuer til Munterhed. Det synes imidlertid ikke Forfatterens Mening, at der ligger noget som helst Komisk deri, og i saa Fald havde Abel vel hellere burdet træde af med nogle Ord om de glædelige Udsigter for Slægtens Fremskridt trods alle den Enkeltes Genvordigheder. Nu føler han i dette Punkt omtrent, som Ressimann vilde følt.

Abel er den eneste civiliserede blandt Stykkets Hovedpersoner. Den tredje Vilde er Antonio, Kraftmanden, Herskernaturen, den viljestærke, parlamentariske Fører. Han virker en Smule lejevillibiblioteksagtigt, naar ogsaa han stiger ind ad Balkonen, og som en Romanhelt atter og atter siger sit: «Jeg elsker Dem!», indtil han gaar over til at tale om Nydelsen ved at knække Viljer. Han er tegnet stærkt og sikkert med saare faa Linjer, og det er et meget fint Træk, at han taber sit Herredømme over Julie i samme Øjeblik, som han er Menneske nok til at saares af hendes smagløse Brutalitet overfor Abel.

Der er en vis Modsigelse i hans Løfter og Tilbud til Julie.

Saa dødeligt forelsket er han i hende, at han tilbyder hende en Opgiven af Alt for hendes Skyld, tilbyder at slippe sin Førerstilling, sin Magt, rejse langt bort og leve alene med hende, «vaagne hver Morgen paa et nyt Sted». Men i samme Aandedræt taler han til hende om, at de skal komme tilbage og se deres Magt stige og deres Hænder blive stadigt stærkere. Man kan ikke paa én Gang udsætte sin Magt for en Kvindes Skyld (som Parnell i sin Tid gjorde det) og samtidigt love hende, at Ens Magt efter Forbindelsen med hende yderligere vil stige. Iøvrigt siger Antonio lutter gode, tildels meget ejendommelige Ting.

I Heibergs sidste Arbejde *Kunstnere* spildtes Virkningen paa Grund af altfor talrige og altfor løseligt sammenknyttede Enkeltheder, der iøvrigt røbede Forfatterens Talent. I *Balkonen* har han hævet sig højt op over hvad han i noget tidligere Arbejde havde naaet.

HANS JÆGER

(1886)

Fra Kristiania telegraferes den 22de September til Ritzaus Bureau: Højesteret har idag dømt Hans Jæger for hans Bog *Fra Kristiania-Bohæmen* til 60 Dages Arrest. I Henseende til Bogens Konfiskation og Sagsomkostningerne stædfæstedes Byrettsdommen. Omkostningerne til Aktor ved Højesteret, 600 Kr., udredes af Statskassen.

Der er noget Vemodigt, noget vist Tragikomisk i, at denne Bog er bleven beslaglagt af Ministeriet Sverdrup og Forfatteren dømt under samme Ministerium, denne Bog, der paa ikke mindre end tre Steder forherligede Johan Sverdrup som den store Frihedsbringer, ja istemmede Hymner til ham, — denne Forfatter, der, skønt spoisk overlegen over alle andre norske Foreteelser, havde viet Sverdrup en Dyrkelse.

Vi kender endnu ikke Dommens Præmisser; men hvad enten de lyder paa Gudsbespottelse eller paa Krænkelser af Sædeligheden eller paa begge Dele, saa har ved denne Dom en højst uforstandigt anlagt Retssag faaet en meget uheldig og meget hensigtsløs Afslutning. Man har ved at konfiskere en ærligt og alvorligt ment, energisk udført og, stedligt betragtet, betydelig Roman og ved at idømme dens Ophavsmand Fængselsstraf begaaet en Uret, der vil hævne sig, opirre de lyse Hoveder i Norge og fjerne mange Hjerter i den bedste Del af Ungdommen fra det med saa store Forventninger imødesete Ministerium, der uden Nødvendighed har anlagt Sagen. Man har fremdeles ved at godkende Undertrykkelsen af en Bog, der indeholder adskillige meget frie Skildringer, gjort en Mængde Mennesker nysgerrige efter at faa fat paa et af de Par Hundrede Eksemplarer, der er undgaaede Konfiskationen og af hvilke hvert allerede har havt Snease af Læsere, og man har saaledes hundredfold forøget den Udbredelse, Skriftet uden Retssagen vilde have opnaaet. Man har endelig gjort Bogens Forfatter, hvis hele Optræden og hvis Talents Natur snarere indgød en kølig Agtelse end egentlig Sympati, den Tjeneste at skaffe ham Deltagelse i vide Krese og gøre ham til en lille Magt i norsk Aandsliv.

Det vil hverken lykkes at faa ham stemplet som Forbryder eller at faa hans Bog udelukket af den norske Literatur, i hvilken den tværtimod fra dette Øjeblik af indtager en Plads, der er adskilligt større end den, som den efter sit indre Værd var berettiget til at fylde.

Fra Kristiania-Bohæmen er som Helhed, som Komposition, en ganske ukunstnerisk Bog. Det har Forfatteren vidst, men han har ikke kunnet, tildels ikke brudt sig om at gøre sine Sager bedre. Hans Kluntethed er i høj Grad trættende for Læseren. Bogen fortæller med ulidelige Gentagelser to forskelligt begavede og meget forskelligt anlagte unge Mænds Liv; da den udelukkende dvæler ved deres Oplevelser i kønslig Henseende, ligner den enes Hændelser imidlertid til Forveksling den andens; man kan tage en Begivenhed, den ene har oplevet, og lægge den ind i den andens Liv, uden at den skurrer; man kan tage den Skitse, Jarmann oplæser for sine Venner, og lade den være Herman Eeks Produkt uden at det vilde vække ringeste Anstød eller Forundring. Er allerede dette uheldigt, saa forøges Forvirringen i højeste Grad, naar den enes Levned stykkevis kiles

ind i den andens. I første Del indføres midt i Jarmanns Leyned en særligt modbydelig Episode af Eeks, hans Samtaler med en ung Dame, Lily Brun, der alle drejer sig om hans gaaiante Eventyr og Forsøg. Dette Indskud begrundes saa bagefter med den naive Vending: »Af disse Samtaler med Lily fik Jarmann stadig Referater, og de baade mored og interesserte ham», en Sætning, som forevrigt ogsaa i psykologisk Henseende er betegnende, forsaavidt den belyser det Begreb om Diskretion, der er det herskende i den Verden, Forfatteren skildrer. Alle de optrædende Mandfolk tænker om deres erotiske Følelser og Eventyr som Hans Mortensen i *Aprilsnarrene*: Naar jeg ikke maa snakke om det til andre, hvad Fornøjelse er der saa ved det!

I anden Del er Forvirringen i Kompositionen endnu større, idet et omfangsrigt Parti af denne Del, Side 57—184, optages af et Manuskript, som Eek oplæser for Jarmann og som indeholder Eeks Forhistorie. Det er noget sent midt i anden Del at lære Forudsætningerne for den første at kende. Det lange Intermezzo kunde for Sammenhængens Skyld godt være borte og udgøre et Hele for sig selv.

Fra Kristiania-Bohømen er videre en raa Bog, raa ikke ved sit Stof, men ved Behandlingsmaaden. Man kan ikke undskylde Forfatteren med den Vending, at Raabeden her er Livets egen Raahed, som slaar En uskræmtet imøde. Det er Tonen, i hvilken der fortælles, som er raa. Det, som styrter denne Bog ned fra den Højde i Literaturen, som den gerne vilde naa til, og til hvilket et og andet i Forfatterens Talent synes at bestemme den, det er det Præg af *Halvdannelse*, som er den paatrykt, og som fremtræder dels i den *For-Satan*-Stil, hvori den er holdt, dels i den skrigende Modsigelse mellem Forfatterens teoretiske Lede ved de kærlighedsløse, rent sanselige Kopulationer, han skildrer, og det søfuge Behag, hvormed han atter og atter udmaler dem, dels endelig i den uforsvarlige Inddragen af navngivne private Personer midt i Fortællingen. Der er lagt Professor Skavian en dum Latterlighed i Munden, som denne paastaar aldrig at have sagt. Der er udførtigt skildret det Indtryk og de Ønsker, som navngivne smukke Skuespillerinders Ydre frem kalder hos Kadetten Jarmann osv. De Skrænker, som ikke en tom Vedtægt, men sund Sans, nødvendig Takt eller sømmeligt Hensyn har draget for den literære Frembringelses Frihed i dens

Stilling til Privatlivet, har Hr. Jæger sat sig ned over. Han har søgt Kampprisen udenfor Skranken.

Disse Mængder har imidlertid ikke hindret, at hans Bøge rimeligvis er den, som i de sidste fem Aar eller nøiere: siden *Gengangere* kom ud, har gjort det dybeste Indtryk paa Norges Ungdom. Det Ukunstneriske i Bogen støder faa; de færreste har Kunstsans. Det Halvdannede er der mange, som ikke føler; de fleste er halvdannede. Men den Grundfølelse, hvorfra her gaas ud, og den Grundtanke, som her er udtalt med vild Hensynsløshed og brutal Energi, har fundet Genklang hos mange og hos ikke faa af de mest intelligente, der længe har næret en lignende Overbevisning, men savnet Evne til at gøre den gældende og Mod til at være den bekendt. Det er den Tanke, som psykologisk begrundet begynder at skimtes og røre sig rundt om i skandinavisk Skønlitteratur, i Sverig hos Strindberg og Gæjjerstam, i Norge hos Arne Garborg, i Danmark hos Henrik Pontoppidan, Følelsen af den Elendighed og Nedværdigelse, der for begge Køn er en Følge af de nu gældende Regler for Kønnenes Samkvem, Fornemmelsen af den Fattiggørelse af Individualiteterne, som finder Sted gennem det vedtagne System, og Overbevisningen om at en Ændring i Tænkemaaden paa dette Punkt langt fra at virke nedbrydende paa Slægtens Lykke vilde have gavnlige, styrkende Følger, tage Livet af Hykleri og al Slags hemmelig Last, tage Urenhedens og Skammens Mærke fra mangt et naturligt og skyldfrit Forhold, og forbeholde Skammens og Urenlighedens Stempel for det virkelig Smudsige og Gemene, det eneste, som nu gaar fri for Misdobbelse, da det dels skjules og dels med Vilje overses, snart betragtes som ubetydeligt og snart som nødvendigt Onde.

Fra Kristiania-Bohømen har endelig, ligegyldigt hvad man mener om Bogens Sigte og Lærdomme, en Styrke ved sine Skildrings Sandhed. Det nytter ikke at lukke Øjnene derfor: som Bogens Hovedpersoner tilbringer deres Ungdom, saaledes tilbringer et meget stort Antal af unge Mænd i Nordens større Byer og i Sverigs Universitetssteder deres. Samstemmende literære og personlige Vidnesbyrd fra de forskellige Lande lærer En dette: der er blandt Middelklassens opvoksede og modne Ungdom i disse Lande saare faa Personligheder, som staar i andet Forhold til et Væsen af Kvindekøn end det allerraaeste. Næsten Alt, hvad der findes af erotisk Drift eller Trang, gaar i de ild-

fulde Ungdomsaar op i Udsvævelser af forskellig Art. Det Spørgsmaal, om noget kan gøres derimod, er snart et brændende Spørgsmaal. Men hvad nytter det at stoppe Munden paa dem, der rejser det, ved Skældsord eller ved Konfiskationer! Des mere ubinødret breder Usselheden sig.

Hans Jæger vil, og ikke med Urette, komme til at staa for den nordiske Ungdoms Bevidsthed som et Offer for al denne Upatur og alt det Hykleri, der vil dække over dens sørgelige Tilværelse; hans Anseelse vil ikke lide derunder.

At bringe hans Bog ud af Verden vil Domfældelsen lige saa lidt formaa. Romanen har sine store kunstneriske Mangler; men den har ogsaa i literær Henseende stærke Sider og den vil blive staaende i Literaturen ved sine Fortrin. Ingen Dom og ingen Konfiskation kan udslutte en velskrevet Side, naar denne er bleven læst af mange hundred Par Øjne. Og der er talrige velskrevne Sider i denne Bog. Jæger kan baade skildre Mennesker livagtigt, grangiveligt, med yderst friske Farver, og kan udfolde Sjælstilstande, sammensatte Stemninger, med overordenlig Sandhed og stærk Effekt. Han kan male et Interiør med mange Personer i Samtale, saa man ser Oprindningen for sig og har hvert enkelt Ansigt for Øje, hører hver Stemme for sig. Han er et Stykke af en Poet som et Stykke af en Agitator. Der er i hans Roman et Sted, hvor det beskrives, hvorledes den ene af de to Venner hver Aften kommer under den andens Vindue, vækker hans Opmærksomhed ved et Sneboldkast paa Ruden og spørger op: *Har du oplevet noget?* Svaret lyder regelmæssigt: *Nej! End du?* hvorpaa et nyt *Nej* lyder nedefra. Der er i denne Scene sammentrængt den Stemning af Afmagt, Tomhed og Desperation over Tomhed og Afmagt, som ligger over den hele Bog.

Der er et andet Sted, hvor Eek efter lang Tids Fraværelse som Sømand kommer sejlene hjemad og i det Fjerne faar Norge i Sigte, undres over, at han, som tilforn kunde være saa længselsfuld efter Hjemmet, nu intetsomhelst føler ved Hjemkomsten, ikke mere føler, som havde han noget Hjem, og nu i Fantasien udmaler sig den Modtagelse, der venter de andre, mere nøjsomme og mindre udviklede af Skibets Besætning; paa dette Sted er med Styrke og ikke ringe kunstnerisk Evne sammentrængt den Stemning af Ensomhed, Forladthed og Fortvivlelse over en ved sygeligt Grubleri opstaaet Følelseshed, som er udbredt over Hovedpersonens hele Liv.

Der er endelig Skildringen af Jarmanns sidste Aften med Venerne, efter at han har meddelt dem sit Selvmordsforsæt, deres Blanding af Vantrø og Ærbødighed overfor ham, hans egen blandede Stemning af Munterhed og Vemod, Sorgløshed og Ømhed — det har Sandhedens fulde, stærke Præg.

Lad det længe nok være rigtigt, at Jægers Roman ingenlunde beviser, hvad den vil bevise, idet begge hans Hovedpersoner er altfor viljeløse og slappe Mennesker til under andre Samfundsforhold at kunne have gjort synderligt mere Gavn end de gør under disse; det udelukker ikke, at det Oppositionelle i Bogens Retning vil give den Interesse for én Gruppe af Læsere, de enkelte Stemningsbilleders Friskhed vinde den en helt anden Gruppe. Paa Læsere vil det da ikke komme til at mangle den. Romanens Undertrykkelse og Forfatterens Dødsfældelse har sørget derfor.

SIGBJØRN OBSTFELDER

(1896)

Korset

Sætningerne, korte, simple, næsten lutter Hovedsætninger, falder som tunge Draaber. De er tunge af Sjæl. De er lutter Sjæl. Sorgfulde, som de er, falder de som Taarer. Og som Draaber huler en Sten, saadan gør de ufejlbarligt i Længden et Indtryk selv paa den hærdede Læser.

Det er Optegnelser, den Skrivende i sin Ensomhed henvender til sig selv for at tilbagekalde sig og gøre sig Rede for et Livsafsnit, der har været hans Liv. Den af Obstfelder valgte Form — Dagbogsformen — er den bekvemmeste, nemmeste, mest kunstløse, som eksisterer. Og dog er der nedlagt megen Kunst i denne tilsyneladende Formløshed, som fortæller uden Hensyn til Tidsordenen, med Afbrydelser af Selvkritik, Selvhjælpelser, Klager og Forsøg paa at vinde Klarhed over det

Skete; der er skjult megen Kunst i den tilsyneladende Skødesløshed, under hvilken et Slør efter det andet for Læsernes Øjne fjernes fra det Foregaaende, saa han tilsidst ser Sindsbevægelserne i to fine og lidenskabeligt bevægede Menneskesjæle tydeligt for sig og forstaar dem og føler med dem.

Det Ypperste og Ejendommeliggste er dog den Vægt, som Obstfelder har formaaet at meddele hvert Udbrud, hvert tængstet Spørgsmaal, hvert lyst eller sorgfuldt Minde. Siigt er udtalt — og saa drøner der efter det som Ekko, der følger paa Ekko, langtrullende. Der hastes ikke fra Sætning til Sætning; der dvæles, der ties, der bies. Og det er endda ikke helt rigtigt at kalde Eftervirkningen for Ekko. Ti Udtalelsen og Spørgsmaalet er altid dæmpet. Det er Genlyden, Drønet, som virker forstærkende og bringer Sukket til at lyde som et Skrig, Lidenskabens Lallen til at klinge som et rigt artikuleret Følelsesudbrud.

En ganske oprindelig Menneskesjæl har i denne Bog fundet et originalt og modent Udtryk.

Man mindes maaske, hvorledes Sigbjørn Obstfelder begyndte. Med en lille Samling *Digte*, simple og sære, naive, indtil den Lallen, som nys berørtes, men i al deres Særhed og Synderlighed underligt urmenneskelige. Dette Urmenneskelige er det, som nu i hans Roman har faaet fyldig og gribende, almenfattelig Form.

De to smaa *Novletter*, han udgav i Fjor, er at betragte som Forstudier til den lille Roman, med hvilken han nu vil komme til at gøre sin Lykke. De er højst yndefulde i deres Simpelted. De er allerede gennemtrukne af den stillfærdige Ømhed, der betegner Obstfelder som Digter. Alt, hvad han har skrevet, er i Møll. Det synes først noget blødt og vejt, ligesom det altid er stille; ingen Digter i Nutiden virker saa stillfærdigt som han; men Styrken deri er den stærke Inderlighed.

Selve Fortællingen i *Korset* er saa simpel, at den kan gives med et Par Ord. En ung Mand, der har truffet en ung Kvinde, til hvem han føler sig heftigt dragen, og hvis Genkærlighed han samtidigt vinder, ødelægger det smukke og lykkelige Forhold mellem dem ved tilbageskuende Skinsyge og en Mistænksomhed, der fører til krænkende Kulde. Hendes Fortid var ham fra først af ubekendt; lidt efter lidt afdækkes den for ham, han lider Kvaler ved at vide, hun har tilhørt en Anden

eller Andre før ham; hans Glæde ved Samlivet med hende nedbrydes desuden, da han faar Vished for, i hvilken Grad hans Forgænger i hendes Gunst lider under Skinsyge og Savn paa sin Side. Han ser bestandig den Andens smertefortrukne Ansigt for sig imellem dem. Da endelig ogsaa hendes fraskilte Mand nærmer sig ham og giver ham sin cyniske Fortrolighed, bliver det ham umuligt at vise hende den Kærlighed, hun trods Alt i fuldste Maal fortjener, og som hun ikke kan leve foruden. Hans Dragen sig bort fra hende driver hende i Døden, og først da hun er borte, begriber han det Hele, forstaar han og føler og angreer sin Brøde.

Her er, saa hurtig det end kan fortælles, mer end nok af Begivenheder, ja af Spænding, til at sætte almindelige Romanlæseres Interesse i Bevægelse og til at fugte deres Øjne. Men Begivenheden er ikke Hovedsagen. Det er Sjælestudiet, som er saa dybtgaaende, den hele Opfattelse af Mennesket og Naturen, der er saa digterisk. Obstfelder har en ualmindeligt stærk Følelse af Dybderne i den enkelte Menneskesjæl. Han spørger sig, hvad og hvem hver Enkelt inderst inde er: «Hvem er hun, langt, langt derinde?» Helten aner dybt i den unge Kvindes Bryst «Værelser, han ikke har været inde i». Og Obstfelder har en tilsvarende ikke mindre stærk Følelse af det Hemmelighedsfulde i Tilværelsen, af det pludselige Lys, der kan udgyde sig over to Menneskers Stilling til hinanden og ud derfra omstemme og forklare Naturomgivelserne omkring dem, dette Hemmelighedsfulde, der, som han siger, «dog er i Livet, bag Livet og omkring det.»

Han er Digter nok til, at Tilværelsen for ham er stadigt skiftende Farve og stadigt skiftende Musik.

Den elskede Kvinde i Bogen er fra først af som et lyseblaat Syn. Hun har lyseblaa Øjne. Naar hun har sin lyseblaa Fløjtskjole paa, véd hendes Elsker ikke, hvad som glimter lyseblaaest, Kjolen eller Øjnene. Da han begynder at volde hende Sorg, opdager han, at hendes Øjne slet ikke har den Farve, han troede, eller at de, i alt Fald for ham, har skiftet Lød. De er blevne dybtgraa. Endelig, da hun kæmper imod den Fare, som truer Lykken i deres Samliv, finder hun hver Dag «paa noget, der gør hende nyere og lysere», stikker hele Haver af Roser i Brystet, i Bæltet, i Haaret, overalt hvor de kan finde Plads.

Dog han er endnu mere lydør for Toner end letstemt ved Farver. Netop fordi Obsfelders ligesom Heitens Væsen er saa stille, toner Alting stærkt ind deri. Stilheden brydes af Stemmeklang, af Sang. Hvad han husker af Samtaler, er mindre Ordene selv end Betoningen, Sæjningstonen. Oftere siger han: «Tonefaldet havde sat sig fast.»

Hendes Stemme sysseisætter ham, fylder ham, denne Stemme, «hvis smaa blinkende Lyd vinder sig som Guldhaar om Nerverne, saa de bliver varme». Og gribende fremfor alle er det Sted i Optegnelserne, hvor den Skrivende føler det, som Hjertet skulde briste, nu da han vil genfortælle det Værste, og hvor han siger, at saa lidt han vil begynde, har han tænkt ved sig selv: «Det kan Du godt skrive — og det — og det — men, naar Du kommer til det — til det, da Stemmen kom ud gennem Dørsprækken, det sidste, Du havde af hende, det sidste, kan Du da?»

Og det er ikke blot Menneskers og Fugles Stemmer, som virker paa ham og klinger i hans Øren — det er Tingenes uhorlige eller overhørte Lyd. Han er anlagt til at høre hin Sferernes Musik, som Oldtid og Renaissance troede paa. Det er et Steds for det elskende Par i hans Bog, som om de under den Stilhed, der er omkring dem, i Forening kunde høre, hvad hver enkelt ikke kan, og de synes, de hører Solen synge i Himmelfrummet.

De bedre Mennesker er for Obsfelders dem, «hvem Tilværelsens Musik griber stærkest.»

Dette er da en Digter, som hverken har Vid eller Ironi eller Mangfoldighed eller fremstormende Kraft eller broget Liv eller den Stilens friske og fuldt klingende Rytme-gang, der virker som en Opsang. Han har for alt dette en Sjæl af Mimosernes Art, som fornemmer Verden med sine følsomme Nerver, spejler sig i Verden og finder sit Væsen i den. Lykken er ham «en Sol-Mimosa, som næsten Ingen har sét.» Den er saa flygtig, og den er saa vemodsblandet. Naar hans Helt er lykkeligst, glider alt for ham hen i en Rus af Lykke, «en Lykke, som hviler inde i en stor Taare,» og hele Verdensrummet bliver ham én stor skælvende Taare, hvor alle Stjerner og Sole svømmer. Dens Skælven gaar igen i Obsfelders Stil.

Her en kort Prøve paa den:

Fra den Tid har jeg fanet en Overtro paa Blomster.

Der var hos mig en stor rød Tulipanknop, hun havde bragt mig.

Selv havde jeg købt en hvid Hyacint.

Det var en Morgen, jeg saa, at Hyacinten havde højet sig henimod den Kant, hvor Tulipanen med det Grønne om stod. Jeg laved en Pinden og støtted den op.

Men næste Morgen havde den atter højet sig, trods Pinden, og havde ludet sig ned i det Grønne og næsten naaet Knoppen.

Natten derefter sov jeg daarligt. Jeg tænkte paa Rebekka, og min Længsel brændte mig. Jeg følte ogsaa mer end almindelig stærk Duft.

Og næste Morgen havde min Hyacint naaet hendes Tulipan, og Knoppen havde foidet sig ud.

Men samme Dag kom hun.

Han har lige skildret, hvorledes hans Øjne hang ved hendes Lænder, som de gyngede sig, hendes Fødder, som de flyttede sig, og hvorledes det vedblev at gyng og gyng ind i ham. Saadan gynger og vugger det altid i hans Stemningsliv, om end ikke netop som Eftervirkning af Kvindegang og Kvindelader.

Som Alt hos Bogens Hovedperson er sat i Skælven af sød Selvydmygelse, salig Selvfornemmelse og aldrig forstummede, bitter Selvbøbrejdelse, saaledes skælver Digterens Stil af Undren over Livets Herlighed, af Henrykkelse over Lykkens sjældne Øjeblikke og af Angst for de uerstattelige Tab, som Livet bringer, og Døden medfører.
